

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТР ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОЇ ТВОРЧОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ
МЕЛІТОПОЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

ПОГОДЖЕНО:

Методичною радою
Центру туристсько-краєзнавчої
творчості учнівської молоді
Мелітопольської міської ради
Запорізької області
Протокол № 4 від 05.05.2016 р.
Голова ради

_____ Т.В.Волошенко

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Науково-методичною радою
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького

Протокол № 10 від 06.07.2016 р.
Голова ради професор

_____ І.А.Мальцева

Навчальна програма з позашкільної освіти

туристсько-краєзнавчого напрямку

«Історики-краєзнавці»

Основний рівень, II рік навчання

м. Мелітополь, 2016

Автор-укладач:

Рогаль Олександр Петрович – керівник гуртка Центру туристсько-краєзнавчої творчості учнівської молоді Мелітопольської міської ради Запорізької області.

Рецензенти:

Кот Т.В. - директор Центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Мелітопольської міської ради Запорізької області, відмінник освіти України

Куліш Г.В. - заступник директора з НВР Центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Мелітопольської міської ради Запорізької області, відмінник освіти України

Алексєєнко Н.П. - заввідділом Центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Мелітопольської міської ради Запорізької області

ПРОГРАМА

гуртка „ Історики краєзнавці ”

Основний рівень

Пояснювальна записка

Історичне краєзнавство – сходинок до пізнання учнями рідного краю, реалізації інтересів у вивченні навколишнього середовища та історико-культурного надбання України та світу, формування туристсько-спортивних та краєзнавчих знань, умінь і навичок засобами позашкільної освіти.

Програма передбачає навчання дітей в гуртках основного рівня протягом трьох років.

На опрацювання навчального матеріалу відводиться 324 години на кожний рік, 9 годин на тиждень.

Метою програми є набуття особистістю компетентностей у процесі занять історичним краєзнавством.

Основні завдання програми полягають у формуванні таких компетентностей:

1. Пізнавальна компетентність: знайомитися та вивчати пам'ятки історії і культури, формувати особистісне сприйняття дослідженого матеріалу, формувати вміння досліджувати навколишнє середовище.

2. Практична компетентність: вміти описувати краєзнавчі об'єкти, оформляти польовий зошит та щоденник досліджень за вибраною темою, орієнтуватися на місцевості за допомогою карти та компасу, проходити маршрути за легендою, встановлювати намет, розпалювати вогнище в різних погодних умовах, готувати страви в похідних умовах на вогнищі, долати природні перешкоди, дотримуватися основних правил техніки безпеки участі у туристських подорожах та змаганнях.

3. Творча компетентність: складати описи маршрутів 1 - 3 денного походу, брати участь в екскурсіях, експедиціях, акціях, пошуковій та дослідницькій роботі.

4. Соціальна компетентність: здатність до співробітництва, соціальна активність, виховання культури спілкування, виховання свідомого ставлення до власної безпеки та безпеки оточуючих, збереження та примноження культури, звичаїв, традицій українського народу, повага до людей, формування позитивних якостей емоційно-вольової сфери (самостійність, колективізм, працелюбство, ініціативність, відповідальність та інші), виховання доброзичливості, вміння працювати в колективі.

Програма гуртка спрямована на формування системного мислення, поглиблення знань, умінь і навичок з окремих предметів та туристсько-краєзнавчої роботи.

В основу програми „Історичне краєзнавство” покладено базові блоки:

- краєзнавство;
- спортивно-туристська підготовка;
- фізична культура та безпека життєдіяльності.

У змісті програм враховані вимоги Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти в галузі „Суспільствознавство”, „Здоров'я і фізична культура”. Програма включає відомості, що поглиблюють і доповнюють зміст навчальних предметів з історії, географії, краєзнавства тощо.

Важлива роль відводиться формуванню у гуртківців мовної культури, засвоєнню краєзнавчої термінології, практичних навичок роботи з краєзнавчим обладнанням, компасом, картографічними матеріалами, користування туристським спорядженням та обладнанням, виконання топографічних робіт, свідомого ставлення до власного здоров'я.

Заняття гуртка організовується таким чином: одне заняття – теоретичне, друге – практичне. Орієнтовне співвідношення теоретичних і практичних годин 1 : 6. Екскурсії та практичні заняття є обов'язковими та необхідними складовими навчально-виховного процесу. Вони передбачають створення умов для наближення змісту тем до реального життя. Необхідною умовою організації екскурсій і практичних занять на місцевості є дотримання санітарно-гігієнічних вимог та техніки безпеки.

При плануванні екскурсій, практичних занять, подорожей та змагань беруться до уваги сезонні зміни погоди, додаткові можливості для реалізації запланованих заходів під час канікул.

Для закріплення та реалізація набутих вихованцями знань, умінь та навичок у кінці навчального року проводиться літня туристсько-краєзнавча подорож (поза сіткою навчальних годин).

Програма передбачає варіативність як дидактичних принципів, так і елементів інноваційних методів навчання спрямованих на формування творчої особистості, включаючи оздоровчу та інструктивну спрямованість.

На заняттях гуртка використовують різноманітні методи навчання в залежності від віку гуртківців: пояснювально-ілюстративні (розповідь, пояснення, бесіда, ілюстрація, дискусія та ін.), репродуктивні (відтворювальні), тренінгові (розвиток знань, набуття вмінь та навичок), дискусійні, проблемно-пошукові (дослідницькі, пошукові) методи навчання. При проведенні практичних занять перевага надається краєзнавчим дослідженням та пошуковій роботі, спортивним та рухливим іграм з елементами туризму, краєзнавчим дослідженням за природою, об'єктами та інше.

Застосовуються різноманітні засоби навчання: наочні посібники, картографічний, роздатковий матеріал, технічні засоби навчання.

Поряд з груповими, колективними формами роботи проводиться індивідуальна робота з гуртківцями, в тому числі при підготовці змагань, конкурсів, виставок та інших масових заходах. Створюються умови для диференціації та індивідуалізації навчання відповідно до творчих здібностей, обдарованості, віку та психофізичних особливостей стану здоров'я дітей відповідно до чинного законодавства.

Перевірка компетентностей вихованців здійснюється під час проведення практичних занять у формі змагань, вікторин, конкурсів та відвідуванні екскурсійних об'єктів.

Керівник гуртка в установленому порядку може вносити зміни до розподілу навчального часу на вивчення окремих тем програми, враховуючи рівень підготовки, вік, інтереси вихованців, стан матеріально-технічної бази закладу, в якому працюють гуртки. Теми подані у порядку зростання складності матеріалу.

У перші тижні занять необхідно провести батьківські збори, де розповісти про план роботи гуртка, розклад занять та особисте спорядження юного туриста для практичних занять та подорожей.

При проведенні навчально-виховного процесу в гуртку та з метою ефективного засвоєння систематизованих знань, умінь та навичок використовуються засоби навчання відповідно до чинного Типового переліку навчально-наочних посібників і технічних засобів навчання для художньо-естетичних, еколого-натуралістичних, туристсько-краєзнавчих і науково-технічних позашкільних навчальних закладів.

Основний рівень, другий рік навчання

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Назва розділу, теми	Кількість годин		
		Усього	В тому числі	
			теоре- тичних	прак- тичних
1	2	3	4	5
1	РОЗДІЛ І. Вступна частина	6	6	-
1.1.	Вступне заняття	2	2	-
1.2.	Забезпечення безпечних умов проведення навчальних занять та туристсько-краєзнавчих подорожей	2	2	-
1.3.	Правила проведення туристських подорожей з учнівською та студентською молоддю	2	2	-
2	РОЗДІЛ ІІ. Краєзнавство	214	54	160
2.1.	Актуалізація знань попереднього року навчання	8	4	4
2.2.	Підбиття підсумків краєзнавчої експедиції	14	6	8
2.3.	Організація туристсько-краєзнавчих експедицій	20	2	18
2.4.	Вивчення історичних пам'яток. Життя і діяльність видатних людей рідного краю	48	12	36
2.5.	Історико-краєзнавчі дослідження рідного краю	52	16	36
2.6.	Природоохоронна діяльність	16	8	8
2.7.	Рослинний та тваринний світ рідного краю	10	-	10
2.8.	Краєзнавчі дослідження	20	4	16
2.9.	Масові заходи: подорожі, експедиції, зльоти, конкурси тощо.	26	2	24
3	РОЗДІЛ ІІІ. Туристсько-спортивна підготовка	70	12	58
3.1.	Спортивне орієнтування. Топографічна підготовка.	25	4	21
3.2.	Техніка пішохідного туризму	25	4	21
3.3.	Туристський побут. Організація харчування під час подорожі	20	4	16
4	РОЗДІЛ ІV. Фізична підготовка та безпека життєдіяльності	32	4	28
4.1.	Фізична підготовка. Спортивні ігри.	22	2	20
4.2.	Правила санітарії та гігієни. Перша (долікарська) медична допомога	10	2	8
5	РОЗДІЛ V. Підсумкове заняття	2	2	-
5.1.	Багатоденна туристсько-краєзнавча подорож	Поза сіткою годин		
	РАЗОМ:	324	78	246

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

РОЗДІЛ І ВСТУПНА ЧАСТИНА (6 годин)

1.1. Вступне заняття (2 години)

Розвиток туризму і краєзнавства на сучасному етапі. Зміст і завдання роботи гуртка, особливості роботи юних істориків–краєзнавців.

1.2. Забезпечення безпечних умов проведення навчальних занять та туристсько-краєзнавчих подорожей (2 години)

Техніка безпеки під час проведення занять у приміщеннях, спортивних залах, на спортивних майданчиках та на місцевості. Безпечні умови організації екскурсій. Правила дорожнього руху. Норми поведінки у міському та міжміському транспорті.

Протипожежна безпека в лісопарковій зоні, в туристських подорожах та краєзнавчих експедиціях.

1.3. Правила проведення туристських подорожей з учнівською та студентською молоддю (2 години)

Права та обов'язки учасників туристсько-краєзнавчих подорожей. Забезпечення безпечних умов проведення подорожей згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 02.10.2014 р. № 1124 „ Про затвердження нормативно - правових актів, які регламентують порядок організації туристсько - краєзнавчої роботи ”.

РОЗДІЛ ІІ. КРАЄЗНАВСТВО (214 годин)

2.1.Актуалізація знань попереднього року навчання (8 годин)

Повторення основних тем попереднього року навчання, контрольна перевірка рівня туристсько-краєзнавчих знань, умінь та навичок.

2.2. Підведення підсумків краєзнавчої експедиції (14 годин)

Підсумкова робота з польовим щоденником. Обробка зібраних під час експедиції письмових та усних джерел. Паспортизація маршрутів, пам'ятників історії та культури. Схема туристсько-краєзнавчого маршруту та його опис.

Пропаганда туристсько-краєзнавчої експедиції у навчальних закладах.

Практичні заняття.

Оформлення польового щоденника. Складання письмового звіту про туристсько-краєзнавчу експедицію. Підготовка матеріалів, зібраних під час експедиції, для передачі в краєзнавчий музей навчального закладу. Оформлення звітної виставки.

Виступи зі звітом про туристсько-краєзнавчу експедицію в школі, на конференції.

2.3. Організація туристсько-краєзнавчих експедицій (20 годин)

Вивчення картографічного матеріалу району туристсько-краєзнавчої експедиції. Розробка маршруту експедиції. Вивчення історичних подій району експедиції за літературними та іншими джерелами.

Встановлення зв'язків з працівниками архівів, музеїв та інших наукових установ для одержання консультацій та інших необхідних довідок про район експедиції.

Виконання експедиційних завдань:

- вивчення матеріальної культури району експедиції;
- опитування населення про історію району експедиції;
- пошук безпосередніх учасників або очевидців різних історичних подій;
- вивчення фактів або подій за документами архівів, експонатами музеїв, першоджерелами;
- листи, спогади, документи, фотографії, розповіді, записані під час експедиції.

Практичні заняття.

Опис маршруту краєзнавчої експедиції. Оформлення записів щоденника. Зіставлення матеріалів, зібраних під час експедиції, з опублікованими джерелами. Перевірка фактів і дат, виявлених у ході експедиції. Консультації з вченими та спеціалістами. Підготовка до звіту перед організацією, яка давала завдання перед експедицією. Підготовка та читання рефератів, повідомлень про історичне минуле та сучасне життя району експедиції. Оформлення стендів, фотоальбомів для інших матеріалів для передачі до шкільного краєзнавчого музею або кабінету. Пропаганда експедиції: проведення вечора, показ слайдів, фотографій, фільмів, презентацій, буклетів. Похід вихідного дня.

2.4. Вивчення історичних пам'яток. Життя і діяльність видатних людей рідного краю (48 годин)

Пам'ятні місця, пов'язані із життям і діяльністю вчених, письменників, художників та інших діячів культури та мистецтва та їх значення в житті рідного краю.

Меморіальні музеї, музеї-квартири, пам'ятники архітектури, художні музеї, галереї, монументи, садово-паркове мистецтво. Забуті імена людей рідного краю.

Практичні заняття.

Ознайомлення з пам'ятними місцями. Фотографування, замальовування та опис цих місць. Зустрічі з науковцями, письменниками, художниками, скульпторами та архітекторами. Записи їх спогадів. Виконання завдань різних громадських організацій та фондів. Оформлення зібраних матеріалів для шкільного краєзнавчого музею. Походи вихідного дня та екскурсії.

2.5. Історико-краєзнавчі дослідження рідного краю (52 години)

Рідний край у далекому минулому, його територія, кордони та населення. Зв'язок з державними архівами та науковими установами з питань вивчення документів з історії рідного краю. Виявлення та опис пам'ятних місць на території рідного краю.

Вивчення краєзнавчих об'єктів на території рідного краю:

- опублікована література та інші джерела з теми дослідження;
- документальні джерела архівів, музеїв та наукових установ;
- зв'язок з учасниками історичних подій;
- предмети матеріальної та духовної культури;
- достовірність зібраного матеріалу;
- паспорт краєзнавчого об'єкта;
- топонімічний матеріал, легенди та географічні назви рідного краю;
- фольклорно-етнографічний матеріал;
- фотографії, малюнки, гравюри, плакати, картини.

Роль нумізматики у вивченні історії рідного краю, створення колекцій.

Практичні заняття.

Вивчення літератури з історії рідного краю та архівних даних. Записи спогадів старожилів та учасників історичних подій.

Дослідницька робота з вивчення географічних назв та легенд. Записи старовинних пісень, обрядів. Збирання старовинних монет та інших грошових знаків.

Участь у Всеукраїнських масових заходах щодо вивчення та збереження історико-культурних цінностей та духовних традицій українського народу в рамках краєзнавчих рухів, експедицій, акцій тощо. Походи вихідного дня.

2.6. Природоохоронна діяльність (16 годин)

Екологічні маршрути та екологічні стежки. Роль юних туристів-краєзнавців в охороні навколишнього середовища. Червона книга України.

Практичні заняття.

Заповідники та заказники як форма збереження окремих ділянок незайманої природи для наукових досліджень. Відвідання заповідників і заказників. Похід вихідного дня.

2.7. Рослинний та тваринний світ рідного краю (10 годин)

Загальна характеристика рослинного світу Землі, України та області. Класифікація рослин. Типові рослинні угруповання.

Використання та охорона рослин. Червона книга України та області. Лікарські рослини.

Фауна світу, розмаїтість тварин.

Особливості тваринного світу Запорізької області. Типові представники фауни рідного краю. Рідкісні тварини області. Типові ендемічні та реліктові тварини краю.

Практичні заняття.

Фенологічні спостереження. Похід вихідного дня. Робота з ботанічними визначниками. Правила збирання лікарських рослин. Отруйні рослини рідного краю. Джерела інформації про тварин. Визначення тварин за допомогою посібників. Візуальне спостереження за тваринами. Фотографування звірів та птахів. Небезпечні тварини.

2.8. Краєзнавчі дослідження (20 годин)

Вивчення приладів та обладнання для краєзнавчої роботи. Місцеві ознаки та прогноз погоди (ознаки сталої ясної погоди та негоди).

Прилади для метеоспостережень: термометр, барометр, гігрометр, опадомір, флюгер. Повітряні маси, атмосферний фронт, тиск. Хмари та інші атмосферні явища. Фенологічні спостереження.

Практичні заняття. Метеорологічні спостереження під час експедиції. Складання “рози вітрів” даної місцевості. Ведення щоденника спостережень. Фенологічні спостереження. Похід вихідного дня.

2.9. Масові заходи: подорожі, експедиції, зльоти, конкурси тощо (26 годин)

Ознайомлення з Положеннями та Умовами проведення різних зльотів та змагань.

Підготовка к участі у краєзнавчому або історичному зльоті.

Практичні заняття.

Визначення мети і завдань зльоту. Підбір групи та розподіл обов'язків. Підготовка спорядження та топографічних матеріалів. Тренування та репетиції.

РОЗДІЛ III.

ТУРИСТСЬКО-СПОРТИВНА ПІДГОТОВКА (70 годин)

3.1. Спортивне орієнтування. Топографічна підготовка (25 годин)

Спортивне орієнтування як вид спорту та засіб руху туристів на місцевості. Масштаби спортивних карт. Умовні знаки на спортивних картах. Види змагань у спортивному орієнтуванні.

Геодезія і картографія. Види картографічних матеріалів, які використовуються під час туристсько-краєзнавчих походів та експедицій.

Практичні заняття.

Вимірювання і відкладення відстаней на карті за допомогою лінійки, циркуля, курвіметра. Викреслювання умовних топографічних знаків. Топографічний диктант. Викреслювання умовних знаків спортивних карт. Вправи з читання спортивних карт. Вправи на місцевості з орієнтування в заданому напрямку, на маркованій дистанції. Походи вихідного дня.

3.2. Техніка пішохідного туризму (25 годин)

Теоретичні знання про рух групи в пішому поході. Стрій туристської групи. Особливості руху туристської групи в певному районі. Способи подолання перешкод. Забезпечення техніки безпеки при подоланні перешкод.

Практичні заняття.

Правила змагань з пішохідного туризму, класифікація змагань, вимоги щодо класу дистанції змагань. Техніка подолання природних перешкод в різних умовах:

- рух по стежках (прийоми руху на підйомах і спусках);
- рух по трав'янистих схилах (способи „ялинка”, „серпантин”, „спортивний”);
- рух через лісову хащу (способи подолання лісових завалів буреломів, скупчень валунів та інше);
- рух через болото, способи подолання;
- способи подолання водних перешкод (убрід, по камінню, по містках, „маятником”, навісна переправа).

Походи вихідного дня.

3.3. Туристський побут.

Організація харчування під час подорожі (20 годин)

Загальні вимоги до місць привалів і ночівель у походах: безпечність, зручність, наявність питної води та дров. Вибір місця, планування табору, розподіл обов'язків. Протипожежна безпека, типи вогнищ та їх призначення. Порядок та чистота в місцях привалів та ночівель.

Режим харчування та водосолевий режим у подорожі. Калорійність, поживність, смакові якості та різноманітність харчування. Практичні заняття.

Встановлення наметів. Улаштування місця для вогнища. Розпалювання вогнищ різного типу. Приготування їжі в польових умовах.

Практичні заняття.

Встановлення наметів. Улаштування місця для вогнища. Розпалювання вогнищ різного типу. Приготування їжі в польових умовах. Похід вихідного дня.

РОЗДІЛ ІV.

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ТА БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ (32 години)

4.1. Фізична підготовка. Спортивні ігри (22 години)

Вимоги до фізичного стану юних туристів-краєзнавців. Загальна та спеціальна фізична підготовка як фактор попередження і профілактики захворювань, травм, нещасних випадків. Ранкова гімнастика – один важлива складова фізичної підготовки юних туристів-краєзнавців. Основи техніки оздоровчого бігу. Забезпечення безпеки на заняттях на воді. Спортивні ігри.

Практичні заняття.

Розучування техніки оздоровчого бігу, правильного дихання. Біг на 50 та 100 метрів, спеціальні бігові вправи, стрибки у довжину, через перешкоди.

Вдосконалення техніки метання м'яча. Відпрацювання гімнастичних рухів з предметами. Удосконалення навичок гри в баскетбол, футбол, гандбол тощо. Прийоми колективних ігрових дій та протидії супернику у відповідній грі. Проведення естафет.

Походи вихідного дня.

4.2. Правила санітарії та гігієни.

Перша (долікарська) медична допомога (10 годин)

Правила особистої гігієни (догляд за шкірою, зубами, чистота ніг тощо). Гігієна одягу та взуття (правильний вибір взуття та одягу).

Гігієна харчування та водосолевий режим. Профілактика захворювань і травмувань під час подорожі.

Допомога при травмах і захворюваннях, що виникли через неправильні дії туристів (опіки, рани, порізи, отруєння).

Потертості, мозолі, переломи та їх види, вивихи, розтяги, струс мозку, забиття голови, живота, грудей.

Гостра судинна недостатність, непритомність, шок.

Види кровотеч. Правила та техніка накладання джгута. Похідна аптечка.

Практичні заняття.

Накладання пов'язок, шин при різних типах переломів, вивихів, розтягів, ударів тощо.

Виготовлення нош, способи транспортування потерпілого, техніка реанімації. Допомога при травмах та отруєнні травами, грибами.

РОЗДІЛ V.

ПІДСУМКОВЕ ЗАНЯТТЯ (2 години)

Підведення підсумків роботи гуртка за рік. Відзначення кращих вихованців гуртка за підсумками навчання. Завдання на літо.

5.1. Багатоденна туристсько-краєзнавча подорож

Підготовка та проведення туристсько-краєзнавчої подорожі як форми комплексного закріплення та реалізації набутих вихованцями знань, умінь та навичок у навчальному році (проводиться поза сіткою навчальних годин та, як правило, під час літніх канікул).

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Учні повинні знати:

- основні історичні, археологічні та природні пам'ятки України; документацію для проведення археологічних розкопок; основні документи музейної справи;
- основні вимоги до звіту про краєзнавчу експедицію та туристський похід;
- краєзнавчу та іншу літературу з історії рідного краю;
- схему опису маршруту краєзнавчої експедиції;
- кіно–фотодокументи та інші джерела про історію рідного краю;
- правила безпеки учасників туристських походів та змагань, при подоланні перешкод, організації біваку;
- права та обов'язки учасників подорожей та змагань;
- основні положення Правил проведення туристських подорожей з учнівською та студентською молоддю України та Правил змагань із спортивного туризму;
- вимоги до походів різного ступеню та категорії складності;
- основні види перешкод, що визначають рівень складності походу (відповідно до обраного виду туризму);
- особливості організації біваку;
- вимоги до організації харчування туристів;
- умовні знаки спортивної та топографічної карти, порядок проходження дистанцій на змаганнях зі спортивного орієнтування;
- туристські можливості регіонів України;
- краєзнавчу та спеціальну літературу з історії рідного краю;
- основні види краєзнавчих спостережень, які можуть здійснюватися в краєзнавчій експедиції чи туристському поході, інструменти (прилади), які при цьому застосовуються;
- місцеві ознаки погіршення та покращення погоди;
- симптоми основних видів травм та захворювань, які можуть статися в поході чи на змаганнях;
- порядок дій в екстремальній (аварійній) ситуації в поході чи на змаганнях, порядок надання першої долікарської допомоги;

Учні повинні вміти:

- працювати з краєзнавчою та спеціальною літературою в архівах та інших наукових установах;
- розробляти анкети та запитальники;
- систематизувати зібраний краєзнавчий матеріал;
- оформляти звіт про краєзнавчу експедицію, виступати з доповідями, рефератами, пропагувати роботу гуртка.
- орієнтуватися на місцевості за допомогою карти та компасу, проходити маршрут за легендою, картою, долати дистанцію спортивного орієнтування в заданому напрямку та/або за вибором, по маркованій дистанції;

- розробляти маршрути експедицій та походів 1 - 3 ступеню складності (відповідно до обраного виду туризму);
 - вимірювати відстані та визначати висоту предметів на місцевості різними способами;
 - долати річку вброд, по колоді, мотузці з перилами, навісній переправі, долати круті трав'яні та піщані схили (спуск спортивним способом та підйом спортивним способом), траверс перешкоди;
 - в'язати вузли, які застосовуються в туристських походах та в змаганнях;
 - організувати бівак, розпалювати вогнище;
 - складати меню для туристського походу;
 - готувати їжу в похідних умовах на вогнищі;
 - дотримуватися правил санітарії, гігієни і техніки безпеки;
 - бережливо ставитися до обладнання та спорядження;
 - оцінювати власні досягнення та досягнення інших гуртківців;
 - співпрацювати з ровесниками під час колективної роботи;
 - складати звіт про краєзнавчу експедицію, технічний опис маршруту;
 - надавати першу долікарську допомогу при травмах;
- Учні повинні взяти участь в краєзнавчій експедиції, туристському поході.

БІБЛІОГРАФІЯ:

1. Бардін К.В. Азбука туризму. - М. : Просвещение, 1981.
2. Бамебанов І.В. Узлы.- М: 1998.
3. Байтеряков О.З. Загальна характеристика туристичних ресурсів України //Краєзнавство і туризм: освіта, виховання, стиль життя (матеріали міжнародної науково-практичної конференції) – Херсон: Херсонський держ. пед. ун-т. -1998. -С. 185-187
4. Безпека життєдіяльності туристів, екскурсантів, відпочивальників та працівників туризму (аспекти). - Дніпропетровськ : Промінь, 2002. -115 с. 5. 5.
5. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України. Методологія та методика аналізу, термінологія, районування. - К: ВПЦ „Київський університет“, 2001. - 395 с.
6. Берега В.Є., Шоробура І.М. Козаком мрію бути - К-П.: Абетка, 2004.
7. Биржаков М.Б. Введение в ТУРИЗМ. - СПб.: „Издательский дом Герда“, 2003. - 320 с.
8. Боплан Г.Л. Опис України. – К. : Наукова думка, 1991.
9. Вечерський В.В. Загальні відомості про історико-культурні ресурси в туристичних регіонах України //Туристично-краєзнавчі дослідження. Вип. 2. - К: ЧП Кармаліта. - 1999. - С. 99-122.
10. Вихристенко Б.І. Сучасний стан і завдання розвитку туристичної галузі України // Туристично-краєзнавчі дослідження. Вип. 1. - К: КМ-Трейдінг". - 1998. - Частина перша. - С11-18.
11. Ганопольський В.І. Уроки туризму .- К .: Шкільний світ.-2004.
12. Державний реєстр нерухомих пам'яток України національного значення. - К., 2001.
13. Дмитрук О.Ю., Щур Ю.В. Спортивно-оздоровчий туризм – К,: Альтерпрес, 2008.
14. Звоницький Е.М., Шестопапов Ю.Н. Спутник туриста - Х. : Везелица, 2003.
15. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про туризм" від 29.11.2003. //www.rada. gov. ua.

16. Закон України "Про туризм" від 15.09.1995 р.// Урядовий кур'єр. -1995.-№171-172.-С. 5-6.
17. Історія України. – К:Знання, 1992.
18. Літвінов Д.А. Справочник туриста .- Дніпропетровськ : ЕЦ „Восхождение”, 2005.
19. Ковалевський Г.В., Абрамов В.В. Проблеми розвитку туризму в Україні: інтегрований підхід // Туристично-краєзнавчі дослідження. Випуск 2. -К.: ЧП Кармаліта, 1999. - С. 19-28
20. Колотуха О.В. Дитячо-юнацький туризм в Україні. – Кіровоград: РВЦ Кіровоградського держ. пед. ун-ту, 2001. - 42 с.
21. Колотуха О.В. Географія дитячо-юнацького туризму в Україні –Авангард,- 2008.
22. Костиця М.Ю., Обозний В.В. Шкільна краєзнавчо-туристична робота – К. : Вища школа, 1995.
23. Краєзнавство. – К. : Пам'ятки України, 1994.- № 1,2.
24. Крачило М.П., Король О.Д. Сучасний туризм та його місце у суспільному виробництві //Розвиток туризму в Україні. Проблеми і перспективи. - К: ІВЦ „Слов'янський діалог". - 1995. - С. 57-63.
25. Кузик Б.М., Литвин Л.Г. Краєвид. – Д. : АРТ ПРЕС, 2006.
26. Лозко Г.С. Українське народознавство. – К. : Зодіак-ЕКО, 1995.
27. Любіцева О.О. Географія туризму в Україні // Географія та основи економіки в школі. - 1997. - № 2. - С.3-6
28. Мацола В.І. Рекреаційно-туристичний комплекс України. – Львів: Світ, 1997. -259 с.
29. Наровлянський О.Д., Наровлянська М.Д., Пустовойт В.О. Шкільний туризм . – К. : Шкільний світ - 2009.
30. Орієнтовні навчальні програми туристсько–краєзнавчих об'єднань учнівської молоді /За заг. ред. Штангея Ю.В. - К.: ІЗМН, 1996. – 368 с.
31. Панов И.Н. Экологический туризм и его роль в устойчивом развитии территорий // Вести МГУ. Сер.5. - 1998. -№ 6.-С. 13-18.
32. Правила проведення туристських подорожей з учнівською і студентською молоддю України / Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.03.2006 року № 237 //Спортивний туризм. -К.: Федерація спортивного туризму України. - 2006. - № 9 - С. 36-57.
33. Петров В.П. Походження українського народу. – К., 1992.
34. Програма для туристсько–краєзнавчих гуртків позашкільних закладів (кол. укладачів; за ред. Омельченка Д.Г., – К.:ІЗМН, 1996. – 124 с.).
35. Скуратівський В. Середотиждень. – К., 1992.
36. Чубинський П. Календарь народных обычаев и обрядов. – К.: Музична Україна, 1993.

Рецензія

на навчальну програму гуртка «Історики краєзнавці»,
основного рівня, II рік навчання

Автор-укладач: Рогаль О.П., керівник гуртка

Центру туристсько-краєзнавчої творчості учнівської молоді

Мелітопольської міської ради Запорізької області

Метою програми є набуття особистістю знань, умінь та навичок з туризму та історії рідного краю у процесі занять історичним краєзнавством. Історичне краєзнавство – сходинка до пізнання вихованцями рідного краю, реалізації інтересів у вивченні навколишнього середовища та історико-культурного надбання України, формування туристсько-спортивних та краєзнавчих компетентностей засобами позашкільної освіти.

Краєзнавча складова програми поступово поширює та поглиблює у гуртківців знання та навички за попередній рік навчання, вони залучаються до активної пошукової та дослідницької роботи.

Програма перш за все покликана зацікавити юних краєзнавців в подальшій дослідницькій діяльності з історичного краєзнавства, а також надати базові теоретичні знання з історії рідного краю та практичні навички з методів історичних досліджень. Крім того, значна увага приділяється загально-туристській підготовці, з метою залучення в подальшому вихованців до участі в краєзнавчих експедиціях, різноманітних проектах по вивченню цікавих історичних та природних об'єктів рідного краю, де будуть потрібні ці туристські навички. Значна ж частина годин програми приділяється польовим формам досліджень, походам, експедиціям, екскурсіям, зльотам та змаганням учнівської молоді.

Блок з туристичної підготовки дозволяє закріпити та отримати нові знання та навички з пішохідного туризму, що до туристичного спорядження та побуту, харчуванні в поході та основних особливостей туристичних заходів.

Програма включає відомості, що поглиблюють і доповнюють зміст навчальних предметів з історії, географії, краєзнавства, фізичного виховання, безпеки життєдіяльності, астрономії та ін.

Важлива роль відводиться формуванню у гуртківців мовної культури, історичного світогляду, засвоєнню краєзнавчих термінів, практичних навичок роботи з краєзнавчим обладнанням, компасом, картографічними матеріалами, користуванням туристським спорядженням та обладнанням, виконання топографічних робіт, свідомого ставлення до власного здоров'я та навколишнього середовища.

Загалом програма «Історики-краєзнавці», складена Рогалем О.П., відповідає вимогам щодо навчальних програм краєзнавчого спрямування і може бути використана у позашкільних закладах.

Заступник директора з НВР
Центру еколого-натуралістичної творчості
учнівської молоді Мелітопольської
міської ради Запорізької області

Г.В.Куліш

Підпис Куліш Г.В. підтверджую

Директор ЦЕНТУМ

Т.В.Кот